

ZAČETKI RECEPCIJE SLOVENSKEGA ROMANA V MADŽARSKEM PREVODU

Slovenski roman je na Madžarskem prisoten od 30. let 20. stoletja. Prvi slovenski pisatelj, ki so ga spoznali madžarski bralci, je bil Ivan Cankar. Negotovi slovenski vrstni izrazi za Cankarjeva pripovedna besedila v madžarskem prevodu niso prišli do izraza. Nedvomno je, da gre v recepciji tuje literature za »prilagajanje« k domači literarnovrstni strukturi.

prevajanje v madžarščino, literarna recepcija, literarnozvrstna oznaka, slovenska literarna zgodovina na Madžarskem, Ivan Cankar

The Slovene novel has been present in Hungary from the 1930s. The first Slovene author Hungarian readership was introduced to was Ivan Cankar. The non-committal genre terms for Cankar's narrative texts did not manifest themselves in the Hungarian translation. It is clear that in the reception of foreign literature there is an "adjustment" to the domestic structure of literary genres.

translation into Hungarian, literary reception, literary genre term, Slovene literary theory in Hungary, Ivan Cankar

V slovenski literarni zgodovini je pri zvrstni določitvi romana in povesti čutiti precejšnjo negotovost. O tem so si bili na jasnem tudi organizatorji konference, saj so na to opozarjali v svojem obvestilu:

Referenti naj ga razumejo kar se da široko in naj se ne izogibajo obravnavi daljših besedil, ki so se svojčas iz različnih razlogov lahko imenovali drugače: novela, povest, zgodba ali pripoved. Vrstni izrazi so se namreč pritikalni pripovednim besedilom zelo negotovo, zato ni vedno jasno, s čim imamo opraviti [...] Odločitev za vrstno oznako ni bila toliko rezultat zavesti posebne literarne strukture kot izraz poimenovalnih navad: prvih sto let je bilo slovensko prozo standardno označevati z izrazom povest, danes pa je običajna oznaka roman, tudi pri zelo kratkih besedilih. Iz takih primerov raste dvom v smiselnost doslednega ločevanja med naštetimi pripovednimi vrstami.

Ko raziskujemo recepcijo slovenske književnosti v tujini, ni dovolj le ugotoviti nedvomno dejstvo, da zvrstna določitev v slovenski literarni zgodovini izhaja iz določene tradicije poimenovanja, saj če prevedeno delo nima samostojne avtorske

ali strokovne zvrstne oznake, se v vsakem primeru ujema v zvrstno strukturo literature v jeziku, v katerega se prevaja. Današnja zvrstna struktura srednjeevropskih književnosti je nastala v glavnem v 19. stoletju.¹ Ep kot prestižno zvrst je takrat zamenjal roman, ki je v trenutku svojega rojstva zasedel vrh zvrstne hierarhije in od takrat bije boj za ta položaj tako, da »nobeni od svojih variant ne pusti, da bi se ustalila.«² Ta polipska narava romana je zvrsti omogočila nespremenjeno vodilno mesto v današnji postmoderni književnosti in prisotnost tudi v t. i. minimalistični prozi.

Glede na to, da obravnavamo začetke recepcije slovenskega romana na Madžarskem, bomo pogledali, ali so dela Ivana Cankarja pri določanju zvrsti spremljale avtorjev prvotni namen, kako se ujemajo z madžarsko zvrstno strukturo, ali je obstajala negotovost glede določanja zvrsti in ali se je v prevodih sploh uveljavila Cankarjeva poetika proze in koncept romana. V zvezi s slednjim lahko postavimo tudi vprašanje, ali je sploh pomembno, da se v prevodu kaže avtorjev zvrstni koncept.

V izredno bogati literaturi o Cankarju se številne študije ukvarjajo s pisateljevo prozo in znotraj nje tudi z romani.³ Iz cele vrste mnenj se bomo osredotočili le na tiste, ki nas pripeljejo bliže k razumevanju avtorjevega namena. Impresionistična estetika 19. in 20. stoletja je v bistveni meri spremenila roman. Janko Kos trdi, da Cankar ni napisal daljšega, impozantnega, grandioznega romana, tako kot njegovi evropski sodobniki. Njegovi daljši romani s paralelno ali linearno-ciklično kompozicijo iz obdobja med 1901 in 1909 v glavnem temeljijo na razpoloženju, na čustvih.⁴ Franc Zadravec Cankarjevo spremembo paradigme romana izpeljuje iz impresionistične estetike:

Ne milje ne zunanji prostor ali pa socialne zakonitosti ne določajo zgradbe impresionističnega romana, ampak je ta odvisna le od menjavnih razpoloženj glavnega epskega junaka. Situaciji si ne sledijo v logično-vzročnem zaporedju, zgodba ni arhitektonsko razčlenjena niti reliefno, trdno zgrajena, ampak je mehka, zrahljana, skratka, čvrsto epsko črto je spodrinilo trepetajoče, potrgano nadaljevanje razpoloženskih stanj. Pripovedovalec vodi junaka razpoložensko, zato sta oba lirsko nastrojena oziroma je avtor v romanu veliko navzoči. Zapisuje tudi svoja estetska razpoloženja in estetske situacije. Zato pa je impresionistični roman po slogu tudi močno poetičen, »slikarski«, natkan s svetlobnimi in barvnimi motivi in učinki.⁵

Zadravec v svoji študiji o Cankarjevem *Nenapisanem romanu*, črtici iz leta 1914, meni, da »slovenski teoretski uvod v novi psihološki roman [...] spada

¹ O začetkih zvrstne strukture slovenske proze glej Matjaž KMECL, *Začetki slovenskega romana in novele*, 29. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj, ur. M. Hladnik, Ljubljana, 1993, 111–120.

² Mihail BAHTYIN, *Az eposz és a regény*, *Az irodalom elméletei* III, ur. B. Thomka, Pécs: Jelenkor, 1997, 31.

³ O tem tudi István LUKÁCS, *Hazájában idegen, idegenben hazátlan*, *Ivan Cankar és Bécs, Azok a szép(?) napok ...*, *Tanulmányok a Monarchia irodalmairól*, ur. I. Fried, Szeged, 1996, 90–99.

⁴ Janko KOS, *Proza Ivana Cankarja*, *JiS* 11/1 (1968), 16–23.

⁵ Franc ZADRAVEC, *Impresionizem ter črtica in roman*, v: F. Zadravec, *Elementi slovenske moderne književnosti*, Murska Sobotica: Pomurska založba, 1980, 79.

njegova vsebinska plast v impresionistično estetiko in poetiko.«⁶ Torej je jasno, da razpolagamo s teoretičnim besedilom, ki izvira od samega avtorja, in če analiziramo njegovo romaneskno produkcijo, je najbolj pravilno izhajati iz tistega, kar je povedal sam. Na podlagi omenjenega dela je Zadravčeva končna ugotovitev ta, da je črtica pravzaprav poseben roman Cankarjeve impresionistične estetike. To je morda malce pretirano. Iz našega zornega kota pa je v tej ugotovitvi odločilnega pomena prav to, da skuša Cankar v omenjeni reflektivni črtici ponovno definirati slovenski roman, torej odgovoriti na vprašanje, kje je roman in kaj je roman.

Slovenski roman vstopa v madžarsko književnost prav z Ivanom Cankarjem, ki v moderni književnosti predstavlja radikalno novo zamisel v zvezi z zvrstjo: v močno poetiziranem in obnovljenem slovenskem jeziku skuša zajeti hitro spreminjajoča se razpoloženska stanja junakov. Dogajanje v njegovih romanih se prav zato v celoti podredi tema dvema načeloma, torej je sukcesivne in kavzalne zgradbe. Cankarjevo preoblikovanje slovenskega romana, ki je postal nacionalna zvrst v drugi polovici 19. stoletja, je za komparativista Istvána Frieda zanimivo tudi iz slovensko-madžarskega zornega kota.⁷ Ob predstavljanju madžarske recepcije Cankarjevih del moramo upoštevati te povezave, ker je bila slovenska književnost pred Cankarjem na Madžarskem prisotna le naključno, redko in brez posebnega odmeva. S Cankarjevim romanom v madžarskem jeziku se je na literarnem prizorišču pojavila zvrst, ki v hierarhiji literarnih zvrsti nedvomno igra vse do danes glavno vlogo.⁸ Dokler se slovenski roman ni pojavil v madžarskem kulturnem prostoru, zanj slovenska književnost tako rekoč ni obstajala. Dokaz za to, da trditev ni pretirana, je takratni navdušeni sprejem Cankarjevih pripovedi *Hlapec Jernej in njegova pravica* in *Potepuh Marko in kralj Matjaž*, ki sta izšli leta 1937 pri založbi Nyugat, ter romana *Na klanču* iz leta 1940.⁹ Od 30. let naprej se v madžarski književnosti vedno odločneje organizira gibanje t. i. ljudskih pisateljev. Književnost se ponovno obrne k resničnosti, madžarskemu podeželju, glavna tema številnih stvaritev je obubožano življenje madžarskih kmetov. Cankarjeva dela so se tako v celoti ujemale s težnjami madžarske književnosti. To ni naključno, saj je po mnenju Mirana Hladnika mogoče nekatera Cankarjeva dela tudi neposredno povezati s t. i. *kmečko povestjo*.¹⁰ V prevodu Avgusta Pavla pa v Cankarjevo besedilo tendenciozno vstopa ljudski ton, ki ga v prvotnih delih ni.¹¹ Posledica tega je bila ta, da se je Cankarjeva impre-

⁶N. d., 79.

⁷István FRIED, A szlovén irodalom történetéről magyar szemmel, *Szomszéd népek – szomszéd kultúrák*, ur. J. Bokor, I. Szjártó, Maribor – Szombathely, 2001, 19–29.

⁸V zvezi z razlago nastanka in pojma slovenskega romana o prestižni vlogi t. i. dolgih zvrsti (roman-povest) govori Miran HLADNIK, Slovenska zgodovinska povest v 19. stoletju, *30. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*, ur. M. Orožen, Ljubljana, 1994, 127.

⁹Glej o tem več Stojan VUJIČIĆ, Revija *Nyugat* in slovenska književnost, *Ujemanja in razhajanja. Študije o slovensko-madžarskih literarnih stikih*, Budimpešta: Košičev sklad, 1998, 269–271 ter Urška GÁLLOS, *Hlapec Jernej* v madžarskem prevodu Avgusta Pavla, *Ujemanja in razhajanja., Študije o slovensko-madžarskih literarnih stikih*, Budimpešta: Košičev sklad, 1998, 269–271.

¹⁰Miran HLADNIK, *Kmečka povest danes*, *27. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*, ur. D. Počaj-Rus idr., Ljubljana, 1991, 138.

sionistično-simbolistična poetika počasi raztopila, absorbirala. Cankarjevi romani v prevodu Avgusta Pavla se morda prav zaradi njihove jezikovne priredbe – mogoče je ugotovitev bogoskrunska – zdijo zastareli in nesodobni. Cankarjevo leposlovno ustvarjanje so verjetno prav zaradi posebnega Pavlovega izbora del in prevodov uvrstili v poglavje *Novi realizem na koncu stoletja* v knjigi o svetovni književnosti 20. stoletja v madžarskem jeziku leta 1987. Torej ga je avtor neposredno povezoval z leposlovnimi težnjami gibanja madžarskih ljudskih pisateljev.¹² Namen Miklósa Szabolcsija je bil verjetno ta, da bi madžarskemu bralcu ponudil orientacijo pri razumevanju Cankarjeve proze.

»Kanonizacija« Ivana Cankarja na Madžarskem ni brez številnih pomot, nepravilnosti in površnosti – pestro podobo kaže tudi zvrstna uvrstitev njegovih del.¹³ Poglejmo, kakšen je bil sprejem slovenske književnosti na Madžarskem na splošno in kakšen je bil sprejem Cankarjevih del.

Na Madžarskem je bila vedno izražena posebna občutljivost do literarne zgodovine sosednih narodov. Korenine tega zanimanja segajo vse do Monarhije, ko je Madžarska v tem prostoru imela imperijsko pozicijo. Pravzaprav je šlo za nepovrnjeno ljubezen, saj podobnih teženj ni bilo pri nobenem sosednem narodu. Gledano iz zornega kota Madžarske se za tem pospešenim zanimanjem skriva politika: uveljavljanje imperijske pozicije tudi v kulturi. Po Trianonu je na tem področju prišlo do pomembnih sprememb, do pravega preobrata. Ob zavestni gradnji ponovnih stikov s sosedi so morali izobraženci na Madžarskem, ki je izgubila pomemben del svojega ozemlja, ponovno ovrednotiti preteklost svojega naroda in pregledati njegovo vlogo v tem prostoru ter računati s političnimi realnostmi. Na Madžarskem od takrat štejemo na dela osredotočeno recepcijo književnosti sosednih narodov. V uvodniku revije *Apollo*, ki je začela izhajati leta 1935, urednik István Gál piše, da so revijo prvotno poimenovali Srednja Evropa, ki »bi imela nalogo pospeševati duhovno zблиževanje med Madžari in sosednimi narodi«, toda so ta namen opustili, ker: »Brezplodno in neodgovorno bi bilo naše zanimanje usmeriti na sedanji nespodbudni prizor in na podlagi tega določiti naše naloge.«¹⁴ *Apollo* je kljub temu objavil številne zanimive študije o kulturi sosednih narodov. Naj omenimo Lászla Németha, ki je v svojem eseju leta 1940 *Híd a Dráván (Most na Dravi)* napisal naslednje: »Približno pred sedmimi–osmimi leti sem postal pozoren na enostranskost naše zahodnjaške madžarske omike. Ta enostranskost ima zgodovinske korenine. Po ponovnem zavzetju Budima in po provizorični »osvoboditvi« Madžarske so bili popolnoma uničeni stari italijansko-južnoslovansko-madžarsko-poljski, še več tudi češki in romunski odnosi, ki so kot

¹¹ Glej o tem citirano študijo Orsolye GÁLLOS in Józsefa BOKORA, Pável Ágoston egyik Cankar-fordításának néhány nyelvi jellemzője a lexikai transzformációk tükrében, *Corvin Máttyás-konferencia*, Maribor, 1991, 134–138.

¹² Miklós SZABOLCSI, *Világirodalom a 20. században*, Budapest: Gondolat, 1987, 48–49.

¹³ Glej o tem več v István LUKÁCS, *A szlovén irodalom magyar irodalomtörténeti megközelítésben, Szomszéd népek – szomszéd kulturák*, ur. J. Bokor, I. Szijártó, Maribor – Szombathely, 2001, 9–18.

¹⁴ István GÁL, *A Virtuális Középeurópa, Apollo 1 (1935)*, 80.

neka oblika vzhodnega Zalivskega toka greli življenje malih narodov Vzhodne Evrope.«¹⁵ Zanimanje Lászla Németha ni ostalo na ravni teorije in posploševanja, seznanil se je s Krležo, Andrićem, o najpomembnejšem pesniku hrvaškega baroka Ivanu Gunduliću je pisal kot njegov dober poznavalec.¹⁶ Med primeri iz slovenske književnosti je treba vsekakor omeniti pozitiven sprejem proze Ivana Cankarja v 30. letih v reviji Nyugat.

Po 2. svetovni vojni se na videz nadaljuje gradnja literarnih in literarno-zgodovinskih odnosov, ki so se začeli v 30. letih, predstavitev literarnih vrednot sosedov na Madžarskem pa je temeljila na ideoloških osnovah v duhu komunističnega bratstva.

V zadnjem desetletju je v literarnozgodovinskem pristopu do književnosti sosednih narodov prišlo do vidnega preobrata: ohranilo se je intenzivno zanimanje iz časa Monarhije, ki se je kazalo v številnih novejših literarnih zgodovinah (literarna zgodovina hrvaške, srbske, poljske in ruske književnosti). Ta novejši pristop se je otresel v prejšnjih obdobjih tako značilnih »političnih« prizvokov in vedno odločneje je prevladovalo prepričanje, da bo pristop do književnosti sosednih narodov iz madžarskega zornega kota razširil meje madžarske književnosti in da bo razveljavil dolgoletno stereotipno miselnost, da je madžarska književnost osamljena tvorba v tem prostoru. Ernő Kulcsár Szabó v svojem delu *A magyar irodalom története 1945–1991*¹⁷ (*Zgodovina madžarske književnosti 1945–1991*), za katerega so značilni novi pogledi in ki so ga številni kritiki upravičeno pozitivno ocenili, samokritično ugotavlja, da bi bilo potrebno intenzivnejše poznavanje svetovne književnosti in književnosti tega prostora in v zvezi s tem pravi, kako »je neka žalostna izkušnja v tem, da mednarodni priročniki z več avtorji na prvem mestu omenjajo nemško, angleško in francosko književnost, špansko, skandinavsko in rusko na drugem, češko, poljsko, portugalsko, južnoslovansko na tretjem mestu in šele potem madžarsko, ponavadi v družbi albanske, bolgarske in slovaške književnosti. Na žalost je njihova ocena v tolikšni meri realna, v kolikšni meri mi Madžari menimo, da je neupravičena.«¹⁸

Tako imenovani južnoslovanski narodi: Hrvati, Slovenci in Srbi so na relaciji Madžarska in sosedni narodi imeli vedno ugledno pozicijo. Včasih se slišijo kritike, da so Madžari te narode vedno obravnavali skupaj. Seveda so jih obravnavali skupaj, ne smemo pa pozabiti, da so se ti narodi velikokrat tudi sami »prepletali«. Ideja ilirizma jih je na začetku 19. stoletja združila v »južne Slované«, ideja »jugoslavizma« v drugi polovici 19. stoletja je pripravila nastanek politične tvorbe Jugoslavije – najprej v obliki kraljevine, kasneje pa v obliki socialističnega samo-

¹⁵László NÉMETH, Híd a Dráván, v: L. Németh, *Európai utas*, Budapest: Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, 1973, 682.

¹⁶László NÉMETH, Krleža Adyról, Most, Punte, Silta, v: L. Németh, *Európai utas*, Budapest: Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, 1973, 679–681, 689–694.

¹⁷Budapest: Argentum Kiadó, 1994.

¹⁸N. d., 14.

upravljanja. Ne smemo se torej čuditi, če so Madžari občasno zavestno sledili poimenovanju skupnostnih tvorb, deklariranih od teh narodov. Desetletje po orgijah brutalnosti in novega barbarizma na Balkanu se ve, kdo je kdo. To desetletje je na nacionalni ravni največ novega prineslo Hrvatom in Slovencem, saj se jim je s ponovno ustanovitvijo državnosti uresničila stara zgodovinska želja. Vzporedno s tem sta se ta dva naroda v tem prostoru revalvirala politično in kulturno, na Madžarskem pa so se temu primerno ozavestile razlike med zelo podobnimi besedami, kot so slovenski, slavonski in slovaški.

Na začetku so pri predstavljanju slovenske literarne zgodovine na Madžarskem sodelovali slovenski literarni zgodovinarji. Prvo pregledno literarnozgodovinsko besedilo je bilo objavljeno leta 1891 v knjigi z naslovom *Karinthia és Krajna (Koroška in Kranjska)* v reprezentativni seriji *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen (Avstro-Ogarska monarhija v besedi in slikah)*.¹⁹ Avtor pregleda je bil slovenski literarni zgodovinar Gregor Krek (1840–1905). Madžarski prevod je verjetno nastal na podlagi izvornika v nemškem jeziku.²⁰ Krekov pregled je – zaradi značaja izdaje, namreč čim bolj pregledno, strokovno korektno predstaviti podobo držav in dežel Monarhije – vseboval kratko, toda korektno sliko najpomembnejših literarnozgodovinskih obdobij in najpomembnejših ustvarjalcev do Prešerna. Za Krekove literarnozgodovinske poglede je značilen neke vrste harmoničen nacionalni pristop, primeren krščanski ideji takratnega časa. Na kaj mislimo? Na literarno prazne izjave, kakršne najdemo v zvezi s Prešernovo poemo *Krst pri Savici* (naslov je neznani prevajalec prevedel *Krst Savice*): »čista umetniška lepota«, »delo vseskozi spremlja čar« itn. Kot resno pomanjkljivost je treba navesti, da o drugi polovici 19. stoletja ni imel kaj povedati, kljub poznavanju obdobja se je izogibal literarnozgodovinskih vidikov.

Zgodovino slovenske književnosti je natančno čez dve desetletji na kratko povzel Ivan Prijatelj v *Egyetemes irodalomtörténet (Svetovna literarna zgodovina)*, ki jo je urejal Gusztáv Heinrich.²¹ Odličnemu literarnemu zgodovinarju je uspelo na devetih straneh povedati vse, kar bi moral madžarski bralec – po pričakovanjih – vedeti o slovenski književnosti. Prijatelj je začetke predstavil kot boj za pripadnost k vzhodni ali zahodni civilizaciji, kasnejša poglavja razvoja slovenske kulture pa razumeva kot priključitev k slednji. Vse ustvarjalce natančno in strokovno uvršča v obdobja, poudarja konkretna dela, ki so paradigmatična za razvoj slovenske književnosti. V primerjavi s Kekom je natančno in še danes veljavno ocenil slovensko *moderno* in naštel njene predstavnike: Cankarja, Župančiča, Murna in Ketteja. V Prijateljovem in tudi v Krekovem delu ni zaslediti težnje, da bi bil njun literarnozgodovinski pregled namenjen madžarskemu bralcu, torej s poudarjanjem morebitnih paralel madžarskemu bralcu ne ponujata literarne opore. Niti nista mogla ponuditi, saj nobeden od njiju ni poznal madžarske književnosti. Za osrednjo

¹⁹ *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen, Karinthia és Krajna*, Budapest, 1891, 435–454.

²⁰ *Slovenska književnost*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1996, 235.

²¹ *Egyetemes irodalomtörténet IV*, ur. H. Gusztáv, Budapest: Franklin-társulat, 1911, 643–652.

osebnost slovenske moderne je postavil Cankarja, ni pa navedel nobenega dela, o njem je sporočil le toliko, da je novelist in dramatik.

V tem pogledu je bila študija Avgusta Pavla *A szlovén irodalom vázlatos áttekintése*²² (*Kratek pregled slovenske književnosti*), ki je žal ostala v rokopisu, bistveno zanimivejša, saj je bila obsežnejša od vseh dosedanjih, nekatera poglavja pa so celo obdelana iz madžarskega zornega kota. Pavlovemu pregledu daje strožji okvir členitev po časovnozgodovinskem in duhovnozgodovinskem vidiku: 1. obdobje rokopisnih spomenikov, 2. protestantizem, 3. protireformacija, 4. razsvetljenstvo, 5. romantika, 6. romantični realizem, 7. realizem in naturalizem in na koncu sodobna književnost.

Literarnozgodovinsko sta prav prvo in zadnje poglavje – obdobje rokopisnih spomenikov in sodobna književnost – najbolj zanemarljivi. Ob nastanku rokopisa se je v slovenski književnosti z moderno pravzaprav že zaključilo obdobje, o katerem bi bilo treba spodobno spregovoriti. V Pavlovi zamisli je obdobje sodobne književnosti oziroma književnost med svetovnimi vojnami nadaljevanje Cankarjevega obdobja. Posamezna poglavja kratkega pregleda začneta s kratkimi in jedrnatimi predstavitev obdobja, ki jim sledi še krajša predstavitev delovanja posameznih avtorjev. Prijateljev pregled iz leta 1911 je v literarnozgodovinskem smislu kljub kratkosti vsekakor strokovnejši. Pri Pavlu je čutiti določeno tendencioznost: katoliško pristranskost (med književnostjo protireformacije predstavlja številne menihe pridigarje; v poglavju sodobne književnosti pa omenja danes popolnoma neznane avtorje). Za Pavlov pregled bi lahko rekli, da je prvi poskusil napisati literarno zgodovino iz madžarskega zornega kota. Pavel je v svoje delo vključil tudi svoja prejšnja dognanja o kralju Matjažu. Zato je v rokopisu prišlo do nesorazmerja. V ostalih poglavjih se je izogibal analize konkretnih del, v poglavju o Cankarju pa se je tega lotil z zelo obširno predstavitev *Potepuha in kralja Matjaža*. Omenja tudi Župančičevo balado *Kralj Matjaž*, za katero meni, da »bo najbolj zanimala Madžare«. Zelo podrobno analizira tri Cankarjeva dela, verjetno zato, ker so bila prevedena v madžarski jezik, in sicer: *Na klancu* (»roman, v katerem postavlja monumentalni spomenik materi«), *Hlapec Jernej in njegova pravica* (»kratki roman s socialno tendenco«), *Potepuh Marko in kralj Matjaž* (»roman, ki govori o naravi slovenskega ljudskega življenja«).

Knjiga *A jugoszláv népek irodalmának története*²³ (*Zgodovina književnosti jugoslovanskih narodov*) madžarskega prevajalca umetnostnih besedil Zoltána Csuke je poseben madžarski odtis konsolidirane Titove Jugoslavije. Okvir preteklosti in sedanjosti književnosti jugoslovanskih narodov (Hrvatov, Srbov, Slovencev in Makedoncev) daje Jugoslavija – zgodovinska tvorba 20. stoletja. V tem smislu je knjiga tudi metodološko anahronizem. To, da sta predstavnik srbskega razsvetljenstva Zaharija Orfelin in Slovenec Valentin Vodnik v istem poglavju, ob

²² Rokopis, Szombathely: Savaria Múzeum, Néprajzi adattár, Sign: K 105, 28 lap.

²³ Budapest: Gondolat Kiadó, 1963.

časovnem sovpadanju nima nobene druge logike. Seveda si je mogoče zamisliti literarno zgodovino, ki bi bila napisana na temelju ideje jugoslavizma ali ilirizma, saj so take težnje znane od renesanse naprej. Povezovanje ali postavljanje nacionalnih literarnih zgodovin drugo ob drugo brez vsakršne bistvene notranje – zgodovinske in estetske – povezave, je metodološko popolnoma zgrešeno. Razen če bi šlo za tipološki pristop, toda tukaj ne gre za to. Csukova literarna zgodovina je polna nenatančnih informacij, z napačnimi prevodi del (npr. V. Vodnik: namesto *Pesmi za brambovce – Otroške pesmi*). Csukova poglavja o slovenski književnosti so kompilacija na podlagi literarne zgodovine Stanka Janeža *Istorija slovenačke književnosti*.²⁴ Samo tako se je lahko zgodilo, da v poglavju o Cankarju niti niso omenjena dela, ki jih je Avgust Pavel prevedel v madžarski jezik in ki imajo tudi madžarske povezave. Da množice nepravilnih in zavajajočih informacij niti ne omenjamo, ki jih je precej tudi v enem samem stavku: »Čez nekaj let je izbruhnila prva svetovna vojna [...] Takrat je napisal svoje romane z naslovom Lepa Vida, Bela krizantema, Milan in Milana (sic!).«²⁵ Od navedenih nobeno delo ni roman. *Lepa Vida* je drama, *Bela krizantema* esejistična proza, *Milan in Milena* pa po avtorjevi zvrstni uvrstitvi *ljubezenska pravljica*, po mnenju kritikov tistega časa in kasnejših literarnih zgodovinarjev pa *povest*. Ne oporekamo, da so slovenska poglavja Csukove »jugoslovanske literarne zgodovine« madžarskemu bralcu prispevala bistveno več kot katerakoli prej, toda pregledna kritična analiza bi ugotovila, da so dezinformacije v njih – nekatere sem navedel – žalostno škodljive. Še posebej zato, ker izvirajo od človeka, ki ima neminljive zasluge pri recepciji hrvaške, srbske in slovenske književnosti. Na žalost nista madžarskega bralca pred temi napakami obvarovala niti lektorja László Hadrovics in Stojan D. Vujičić.

V predstavitvi slovenske literarne zgodovine na Madžarskem bi moral preobrat prinesiti *A szlovén irodalom kistükre*²⁶ (*Kratek pregled slovenske književnosti*). O pomanjkljivostih knjige je spregovoril István Fried, objavo knjige pa je tudi sam pozdravil.²⁷ Pravzaprav niti ne gre za pravo literarnozgodovinsko delo, ampak za zbirko literarnih besedil s kratkimi uvodi o posameznih obdobjih in življenjepisi ustvarjalcev. Prava vrednost in zasluga je ta, da predstavlja širok izbor slovenskega leposlovja v madžarskem jeziku od najuglednejših madžarskih prevajalcev. Optimistično bi lahko ugotovili, da je nastala zbirka literarnih del v madžarskem prevodu, ki bo lahko vir za ilustracijo bodoče slovenske literarne zgodovine. Glede na to, da je besedila napisal Stanko Janež, so tudi zvrstne opredelitve Cankarjevih del natančnejše. Nenatančna je ostala le zvrstna določitev *Tujcev*, ki je pravzaprav Cankarjev prvi poskus romana, v našem pregledu pa je označen kot *povest*, kar verjetno izvira iz prevoda besede *povest* v madžarščino.

²⁴ Sarajevo, 1959.

²⁵ N. d., 377.

²⁶ Izbor, uvod in besedilo napisal ter slikovno gradivo sestavil Stanko Janež, Budapest: Európa Könyvkiadó, 1973.

²⁷ István FRIED, *A szlovén és a magyar irodalom »találkozásai«, Hasonlóságok és különbözőségek*, ur. I. Fried, I. Lukács, Budapest: Kossics Alapítvány, 1998, 49.

To bi bilo vse, kar je nastalo in bilo objavljeno v enem stoletju na Madžarskem pod naslovom zgodovina slovenske književnosti. Brez globlje in kritične ocene se jasno vidi, da še vedno manjka slovenska literarna zgodovina, napisana iz madžarskega vidika. Za uresničitev tega nas spodbujajo tudi že objavljene literarne zgodovine sosednih narodov.

Na podlagi navedenega se jasno vidi, da je natančna zvrstna uvrstitev Cankarjevih del v slovenskih literarnih zgodovinah v madžarskem jeziku dokaj negotova, nenatančna in včasih napačna. Od kod ta negotovost in nenatančnost? Če vzamemo različna slovenska literarnozgodovinska dela o Cankarju ali pa najnovejši slovenski literarni leksikon, dobimo dokaj pestro podobo. Tendencia se v glavnem začrta: Slodnjakov *Pregled slovenskega slovstva* iz leta 1934 za obsežnejša prozna dela uporablja zvrstno uvrstitev *povest*, slovenski literarni leksikon iz leta 1996 pa na splošno uporablja *roman* ali *povest*.²⁸ Menimo, da nenatančna zvrstna uvrstitev v madžarskem jeziku izhaja iz nenatančne in negotove slovenske zvrstne opredelitve, natančneje iz prevoda zvrsti *roman* kot *regény* (roman) in *povesti* kot *elbeszélés* (pripoved) (glej priloženo razpredelnico). *Elbeszélés* (pripoved) se v madžarski hierarhiji zvrsti nahaja na najnižji lestvici srednje epike, oznaka *elbeszélés* za Cankarjeva dela romaneskne velikosti pa je vsekakor degradacija, torej Cankarjeva dela, ki so v madžarsko književnost prišla s prevodom v madžarski jezik, niso bila uvrščena v hierarhiji na mesto, ki jim pripada (glej priloženo razpredelnico). Prav iz zornega kota recepcije sploh ni vseeno kakšno hierarhijo zvrstne uvrstitve uporablja nacionalna literarna teorija, ki je bolj ali manj v skladu z evropskimi standardi, in tudi to ne, ali je mogoče zvrstne kategorije nacionalne literarne teorije natančno vzporediti z zvrstnimi kategorijami tujega jezika. Na videz gre za nepomemben problem, toda madžarska leposlovna recepcija Cankarjevih romanov je dokaz, da to marginalno vprašanje predstavlja pomembno recepcijsko moč prav zaradi splošne zvrstne dominancje romana.

Poimenovanje Cankarjevih pripovednih vrst

Naslov Cankarjevih del	Cankarjevo poimenovanje	Slovensko literarnozgodovinsko poimenovanje	Madžarsko literarnozgodovinsko poimenovanje
Tujci	povest	novela, roman	elbeszélés (povest)
Na klancu (preveden v madžarščino)	daljši roman	povest, roman	regény (roman)
Križ na gori	(ljubezenska zgodba) povest	povest, roman	történet (zgodba)
Hiša Marije Pomočnice (preveden v madžarščino)	roman	povest, roman	regény, novella (roman, novela)

²⁸ *Leksikon slovenske književnosti*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1996.

Potepuh Marko in kralj Matjaž (preveden v madžarščino)	povest	povest	regény, elbeszélés, (roman, povest)
Martin Kačur (preveden v madžarščino)	(življenjepis idealista) roman	povest, roman	regény, elbeszélés (roman, povest)
Hlapec Jernej in njegova pravica (preveden v madžarščino)	novela	povest, novela	regény, kisregény, elbeszélés (roman, kratek roman, povest)

Hierarhija pripovednih vrst

V madžarski literarni teoriji	V slovenski literarni teoriji	
Szerdahelyi ²⁹	Kmecl ³⁰	Kos ³¹
VELIKA EPIKA (NAGYEPIKA) – roman (regény)	roman povest novela	VÉLIKE LITERARNE ZVRSTI – roman – povest
SREDNJA EPIKA (KÖZEPES EPIKA) – kratki roman (kisregény) – novela (novella) – povest (elbeszélés)		
MALA EPIKA (KISEPIKA) – pregovor (közmondás) – sentenca (szentencia) ...		MALE LITERARNE ZVRSTI – novela

²⁹ Na podlagi István SZERDAHELYI, *Irodalomelméleti enciklopédia*, Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 1995.

³⁰ Na podlagi Matjaž KMECL, *Mala literarna teorija*, Ljubljana: Založba Borec, 1977.

³¹ Na podlagi Janko KOS, *Literarna teorija*, Ljubljana: DZS, 2001.